

Ulkoministeriö
AI FI 17/2024
8.3.2024

Amnesty International Suomen osasto
Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 09 8562 0600
E: amnesty@amnesty.fi
W: amnesty.fi

Amnesty Internationalin suositukset valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittiseen selontekoon (UM016:00/2023)

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on 10 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa laaja-alaisesti ihmisoikeuksien edistämiseksi.

Amnesty katsoo, että ihmisoikeusperustaisuuden ja ihmisoikeuksien läpileikkaavuuden tulee olla lähtökohta Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikalle. Amnesty kehottaa tarkastelemaan turvallisuutta laajasta näkökulmasta, jotta siinä otetaan huomioon kansainvälinen yhteistyö rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi.

Kuten valtioneuvoston tulevaisuusselonteossa (2023) todetaan Suomen tulevaisuusvalmiuden yhteydessä, on tärkeää jatkossakin edistää perus- ja ihmisoikeuksien, oikeusvaltion sekä oikeusturvan ja demokratian toteutumista niin Suomessa kuin kansainvälisestikin osana ihmisoikeusperustaista ulkopoliittikkaa. Tulevaisuusselonteon sanoin Suomen on oltava aktiivinen kansainvälinen toimija ja tuettava monenkeskistä yhteistyötä ja kansainvälisen toiminnan sääntöpohjaisuutta sekä edistettävä systemaattisesti YK:n periaatteita.¹

Amnesty korostaa ihmisoikeuksien tärkeyttä laadittavassa valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa. Kehotamme asettamaan ihmisoikeusperustaisuuden selonteon ytimeen sekä selonteon avulla tukemaan ja vahvistamaan ihmisoikeuspuolustajien ja riippumattoman kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia, sateenkaari-ihmisten

oikeuksien edistämistä sekä 1325- ja 2250-toimintaohjelmien tehokasta toimeenpanoa ja seurantaa.

Muistutamme myös, että muuttoliikkeeseen on varauduttava ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla selvittämällä vaihtoehtoisia reittejä ja hyödyntämällä laajemmin olemassa olevia turvallisia reittejä. Muuttoliikkeen syihin vaikutetaan muun muassa edistämällä yhteiskuntien yhdenvertaisuutta ja puuttamalla ihmisoikeusloukkauksiin.

Ihmisoikeusperustaisuus selonteon ytimeen

Hallitusohjelman mukaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perustana ovat oikeusvaltioperiaate, ihmisoikeudet, tasa-arvo ja demokratia.² Valtioneuvoston yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja syrjimättömyyden edistämistä käsittelevän tiedonannon mukaan hallitus jatkaa kansainvälisessä työssään Suomen pitkäaikaisella linjalla, jota on kuvattu muun muassa ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa.³ Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa todetaan muun muassa ulko- ja turvallisuuspolitiikan ihmisoikeusperustaisuuden osalta, että toimivaltaiset viranomaiset ministeriöissä ja ulkomaanedustustot vastaavat aktiivisesta ja johdonmukaisesta ihmisoikeustoiminnasta ottaen huomioon oman toimintaympäristönsä haasteet ja mahdollisuudet. Suomen todetaan myös edistävän ihmisoikeuksien kunnioittamista yritysten toiminnassa sekä kauppapolitiikassa.⁴ Ministeriöiden tulevaisuuskatsauksessa vuodelta 2022 puolestaan todetaan, että Suomi rakentaa avointa ja vapaata kansalaisyhteiskuntaa globaalisti ja tukee ihmisoikeuspuolustajia sekä demokratia- ja oikeusvaltiokehitystä.⁵

Ihmisoikeuksien suojeleminen ja niiden edistäminen vaatii vahvaa sitoutumista. Haluamme korostaa niiden tärkeyttä laadittavassa valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa. Suomen ihmisoikeusperustainen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on kenties tärkeämpi kuin koskaan ja sitä pitää toimeenpanna tehokkaasti ja johdonmukaisesti. Ihmisoikeusperustaisuuden tulee olla keskiössä kaikilla politiikan sektoreilla ja tasoilla Suomessa, EU:ssa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan ihmisoikeusperustaisuuden tulee näkyä konkreettisina tekoina, kuten tehokkaana toimintana ihmisoikeuspuolustajien suojelemiseksi ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseksi maailmalla.

Ihmisoikeuksien edistäminen maailmalla edellyttää johdonmukaisuutta. Ihmisoikeuksien tulisi olla Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toiminnan lähtökohta ja niiden edistämisen tulisi ohjata kaikkea toimintaa. Jotta tämä toteutuisi käytännössä, ihmisoikeuksien edistämiseksi tulisi laatia konkreettisia tavoitteita. Lisäksi kaikkien ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimijoiden ihmisoikeusasiantuntemus tulisi varmistaa ja ihmisoikeustyölle varata riittävät resurssit valtionhallinnossa.

Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa sekä siihen liittyvissä toimissa on äärimmäisen tärkeää huomioida selkeällä tavalla usein syrjinnän vaarassa olevien ryhmien, kuten naisten, lasten, sateenkaari-ihmisten, alkuperäiskansat, rodullistetut ja ikääntyneet henkilöt, ihmisoikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien toteutuminen.

Ihmisoikeuspuolustajien ja riippumattoman kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien tukeminen

Ihmisoikeuspuolustajat⁶ ovat tärkeä osa ihmisoikeusjärjestelmää. He ovat myös omissa kotimaissaan ja yhteisöissään parhaita Suomenkin ajamien ihmisoikeustavoitteiden edistäjiä. Useissa maissa kansalaisyhteiskunnan ja ihmisoikeuspuolustajien työ on vaikeaa ja vaarallista. Esimerkiksi hallitukset, yritykset, aseelliset ryhmittymät sekä syrjintää lietsovat ryhmät pyrkivät hiljentämään ihmisoikeuspuolustajia ja estämään heitä tekemästä työtään. Ihmisoikeuspuolustajat toimivatkin kansalaisyhteiskunnan kapenevan tilan myötä yhä vaikeammassa ja usein vaarallisissa olosuhteissa eri puolilla maailmaa ja tarvitsevat tukea työlleen.

Suomi on sitoutunut ihmisoikeuspuolustajien tukemiseen ja suojeluun.⁷ Tätä työtä tulee jatkaa johdonmukaisesti. Suomen tulee tukea aktiivisesti myös EU:n ulkosuhteissa ihmisoikeuspuolustajien ja riippumattoman kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia ja puolustaa oikeuksia ilmaisun- ja kokoontumisvapauteen sekä järjestäytymiseen. Vapaan tiedonvälityksen sekä järjestöjen ja aktivistien legitiimin toiminnan estämiseen on puututtava ja etsittävä keinoja kansalaisyhteiskunnan äänen vahvistamiseksi.

Ihmisoikeuspuolustajien tukemiselle ja kuulemiselle on juuri nyt erityisen suuri tarve, sillä kansalaisyhteiskunnan tilan kapeneminen ja ihmisoikeuspuolustajiin kohdistuvat uhat ovat viime vuosina vahvistuneet entisestään. Tämä suuntaus näkyy valitettavasti myös EU:n sisällä. Amnesty on viime vuosina dokumentoinut huomattavaa takapakkia ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioituksessa esimerkiksi Unkarissa.

Sateenkaari-ihmisten oikeuksien edistämisen vahvistaminen

Sateenkaari-ihmiset kokevat syrjintää ja kasvanutta väkivallan uhkaa kaikkialla maailmassa. Kyse on perustavanlaatuisen ihmisoikeuksien ja vapauksien loukkauksista. Valtioilla on velvollisuus turvata jokaisen ihmisen oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen, sanan- ja kokoontumisvapauteen sekä keholliseen koskemattomuuteen.

Kestävän kehityksen keskeinen periaate on, että ketään ei jätetä jälkeen. Sateenkaari-ihmisten oikeuksien ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten turvaaminen ovat paitsi tärkeitä tavoitteita itsessään myös edellytys kestävän kehityksen sekä muiden Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden saavuttamiselle.

Suomen on toimittava sateenkaari-ihmisiin kohdistuvien haitallisten käytäntöjen lopettamiseksi globaalisti ja jatkettava muun muassa työtä samaa sukupuolta olevien suhteisiin liittyvien kriminalisointien ja kuolemantuomioiden lopettamiseksi. Lisäksi on äärimmäisen tärkeää, että Suomi pitää sateenkaarikysymyksiä aktiivisesti esillä YK:ssa, EU:ssa ja muissa kansainvälisissä instituutioissa. Suomen on puolustettava sateenkaari-ihmisten oikeuksien sisällyttämistä päätöslauselmiin ja muihin politiikka-asiakirjoihin sekä

järjestettävä korkean tason keskusteluja. Erytystä huomiota on kiinnitettävä sukupuolen määrittelyjen inklusiivisuuteen ja kattavuuteen.

1325- ja 2250-työn tehokas toimeenpano kaikilla hallinnonaloilla

Naisten oikeuksien vastustus on viime vuosina voimistunut niin globaalisti kuin Euroopassa, mikä näkyy esimerkiksi joidenkin EU-jäsenvaltioiden aktiivisena toimintana naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan vastaista Istanbulin sopimusta vastaan. Samaan aikaan monet globaalit haasteet, kuten ilmastonmuutos ja koronapandemia, ovat vaikuttaneet negatiivisesti naisten oikeuksien toteutumiseen ja korostaneet olemassa olevia syrjiviä ja epätasa-arvoisia yhteiskunnallisia rakenteita.

Väkivaltaisten konfliktien määrä maailmassa on kasvanut. Naisten ja tyttöjen asema konflikteissa ja niiden jälkeen on yhä hyvin haavoittuvainen ja sodankäyntimenetelmät ovat entistä vaarallisempia naisille, tytöille ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöille.

Nuoret ja naiset ovat edelleen aliedustettuina rauhaan ja turvallisuuteen liittyvissä tehtävissä ja turvallisuuspoliittisessa päätöksenteossa. Toimintaympäristö on muuttunut entistä haastavammaksi esimerkiksi anti-gender-liikkeen vahvistumisen myötä. Suomen on panostettava 1325- ja 2250-toimintaohjelmien toimeenpanoon ja seurantaan niin kansainvälisesti kuin kansallisesti kaikilla hallinnonaloilla. Tämä vaatii henkilöstö- ja budjettiresursoinnin kasvattamista merkittävästi. Myös osaamisen lisäämiseen, koordinaatioon ja valtavirtaistamiseen tulee panostaa erityisesti valtionhallinnossa.

Ilmastokriisi, muuttoliike ja oikeus turvapaikanhakuun

Ilmastokriisi ja luontokato ovat myös ihmisoikeuskriisejä, jotka kietoutuvat erottamattomasti globaaliin eriarvoisuuteen. Ilmastonmuutoksen torjunta on myös turvallisuuspoliittinen kysymys ja tärkeä osa Suomen ulkopoliittikkaa.

Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden oikeudet tarvitsevat puolustajia niin Suomessa kuin globaalisti. Maailmassa on enemmän kotinsa pakosta jättäneitä ihmisiä kuin koskaan aikaisemmin. Oikeus hakea turvapaikkaa kuuluu jokaiselle yhdenvertaisesti henkilön taustasta riippumatta ja on tärkeää, että tämä oikeus toteutuu myös turvallisuuspoliittisesti haastavina aikoina. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen lisää turvallisuutta.

Ilmastokriisi vaikuttavaa jo nyt merkittävästi ihmisten liikkuvuuteen. Kansallisten rajojen sisällä tapahtuvan liikkumisen lisäksi rajojen yli tapahtuvan muuton odotetaan lisääntyvän maiden tai niiden osien muuttuessa asumiskelvottomiksi sää- ja ilmastoilmiöiden takia.⁸ Ilmastonmuutoksen aiheuttaman muuttoliikkeen osalta tulisi konkretisoida, miten lisääntyvään muuttoliikkeeseen varaudutaan ja sopeudutaan ihmisoikeuksia kunnioittavalla

tavalla selvittämällä vaihtoehtoisia reittejä ja hyödyntämällä laajemmin olemassa olevia turvallisia reittejä. Reittejä tulisi tarjota erityisesti niille, jotka tulevat alueilta, joilla elämisen ilmaston lämpeneminen on tehnyt vaikeaksi, kuten Afrikasta.

EU:ssa ja Suomessa on viime aikoina tuotu esiin ehdotuksia ja käyty keskustelua turvapaikanhakuoikeuden rajoittamisesta esimerkiksi kriisien ja vieraiden valtioiden taholta tulevien vaikuttamisyritysten yhteydessä. Ukrainan sota on kuitenkin osoittanut, että EU pystyy ottamaan vastaan suuria määriä sotaa, vainoa ja ihmisoikeusloukkauksia pakenevia ihmisiä missä se on epäonnistunut aiempien konfliktien yhteydessä. Ukrainalaisille osoitettu empatia ja apu on tervetullutta, mutta sitä on osoitettava yhtäläisesti kaikille pakolaisryhmille.

Muistutamme, että rajojen sulkeminen ja muuttoliikkeen kovaotteinen hallinta eivät ole ihmisoikeusperustaisia keinoja vastata turvapaikanhakuun ja muuttoliikkeeseen. Tällä ei myöskään torjuta vieraiden valtioiden vaikuttamisyriksiä, vaan päinvastoin mahdollistetaan ne, kun ihmisoikeuksista ei pidetä kiinni vaan niitä rajoitetaan poliittisin perustein. Siksi onkin erityisen tärkeää, ettei turvapaikanhakuoikeutta rajoiteta edes niin sanotuissa hybrdivaikuttamistilanteissa. Mahdolliset vaikuttamisyriykset eivät vähennä tai poista Suomen ihmisoikeusveloitteiden merkitystä. Kansainvälistä suojelua hakevien oikeudet eivät voi olla riippuvaisia siitä, ovatko he mahdollisesti "välikkappaleina" tällaisissa tilanteissa. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen on turvattava.

Globaalia vastuuta tulee kantaa pakolaisten tilanteesta ja heidän oikeuksistaan ylipäänsä, ei vain silloin, kuin totuttua suurempi määrä ihmisiä pyrkii kohti Eurooppaa. Muuttoliikkeen syihin vaikutettaessa Amnesty pitää tärkeinä keinoina muun muassa yhteiskuntien yhdenvertaisuuden edistämistä ja ihmisoikeusloukkauksiin puuttumista.

Miten ihmisoikeusperustaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa voidaan konkreettisesti edistää?

- Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toiminnan tulee perustua ihmisoikeussopimuksissa määriteltyihin oikeuksiin ja Suomen on tuettava kansainvälistä sääntöperustaista järjestelmää.
- Ihmisoikeusperustaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimeenpanolle on varattava riittävät resurssit ja kaikkien ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimijoiden ihmisoikeusasantuntemus on varmistettava. Sekä ministeriöiden että Suomen ulkomaanedustustojen on osallistuttava aktiivisesti ja johdonmukaisesti ihmisoikeuksien turvaamiseen ja edistämiseen.
- Ihmisoikeuspuolustajien tärkeä rooli rauhan, ihmisoikeuksien, turvallisuuden ja kestävä kehityksen edistäjinä on tunnustettava. Ihmisoikeuspuolustajien tärkeälle työlle tulee antaa tukea myös korkeimmalla tasolla ja julkisesti, niin EU:n suhteissa kolmansiin maihin kuin EU:n sisällä. Erityisen tärkeää on tavata

ihmisoikeuspuolustajia, järjestää yhteistilaisuuksia heidän kanssaan ja kutsua heitä puhumaan tilaisuuksiin.

- On varmistettava, että humanitaarisessa toiminnassa otetaan huomioon eri ihmisryhmien, kuten lasten, naisten ja ikääntyneiden henkilöiden erityiset haavoittuvuudet ja osallistumismahdollisuudet.
- On toimittava sateenkaari-ihmisiin kohdistuvien haitallisten käytäntöjen lopettamiseksi globaalisti ja pidettävä sateenkaarikysymyksiä aktiivisesti esillä YK:ssa, EU:ssa ja muissa kansainvälisissä instituutioissa.
- 1325- ja 2250-toimintaohjelmien toimeenpanoon ja seurantaan on panostettava niin kansainvälisesti kuin kansallisesti kaikilla hallinnonaloilla.
- Muuttoliikkeeseen on varauduttava ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla selvittämällä vaihtoehtoisia reittejä ja hyödyntämällä laajemmin olemassa olevia turvallisia reittejä. Muuttoliikkeen syihin vaikutetaan muun muassa edistämällä yhteiskuntien yhdenvertaisuutta ja puuttamalla ihmisoikeusloukkauksiin.
- Ihmisoikeudet on otettava kattavasti huomioon Suomen Etyj-puheenjohtajuuskaudella vuonna 2025 ja tavoiteltaessa YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyyttä kaudelle 2029–2030.

Kunnioittavasti

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

Lisätietoja antaa:

Vaikuttamistyön asiantuntija Vilja Härkönen, vilja.harkonen@amnesty.fi

Viitteet

-
- ¹ Valtioneuvosto, 2023, Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa: Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164559>, s. 24–25.
- ² Valtioneuvosto, 2023, Vahva ja välittävä Suomi – Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165042>, s. 157.
- ³ Valtioneuvosto, 2023, Valtioneuvoston tiedonanto yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165110>, s.13.
- ⁴ Valtioneuvosto, 2021, Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163674>, s. 12.
- ⁵ Valtioneuvosto, 2022, Ministeriöiden tulevaisuuskausa 2022: Yhteiskunnan tila ja päätöksiä vaativat kysymykset, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164320>, s. 60.
- ⁶ YK:n ihmisoikeuspuolustajajulistuksen 1. artiklassa todetaan, että ”jokaisella on oikeus yksilönä ja yhdessä muiden kanssa edistää ja tavoitella ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojelemista ja toteutumista kansallisella ja kansainvälisellä tasolla”. Julistuksen perusteella ihmisoikeuspuolustajaksi voidaan määritellä kuka tahansa, joka yksin tai yhdessä muiden kanssa, työskentelee rauhanomaisesti ja väkivallattomasti edistääkseen ja suojellakseen ihmisoikeuksia.
- ⁷ Suomi on esimerkiksi julkaissut kansallisen ohjeistuksen (2014) tukemaan EU:n ihmisoikeuspuolustajia koskevien suuntaviivojen toimeenpanoa, ja teettänyt selvityksen (2017) ohjeistuksen toimeenpanosta. Ks. Ulkoministeriö, Suomen ulkoasiainhallinnon julkiset ohjeet Euroopan unionin ihmisoikeuspuolustajia koskevien suuntaviivojen käytännön toteuttamisessa, [um.fi/julkaisut/-/asset_publisher/TVOLgBmLyZvu/content/suomen-ulkoasiainhallinnon-julkiset-ohjeeturoopan-unionin-ihmisoikeuspuolustajia-koskevien-suuntaviivojen-kaytannon-toteuttamisessa](https://julkaisut/-/asset_publisher/TVOLgBmLyZvu/content/suomen-ulkoasiainhallinnon-julkiset-ohjeeturoopan-unionin-ihmisoikeuspuolustajia-koskevien-suuntaviivojen-kaytannon-toteuttamisessa). Vuonna 2022 Suomi päivitti kansallista ihmisoikeuspuolustajia koskevaa ohjeistustaan: Ulkoministeriö 2022, Tuemme yhdessä ihmisoikeuspuolustajia: Suomen ulkoasiainhallinnon ohjeet, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164416>. Lisäksi Suomi toi ihmisoikeuspuolustajia näkyvästi esiin EU-puheenjohtajuuskaudellaan 2019.
- ⁸ Amnesty International 2021, raportti Stop burning our rights! What governments and corporations must do to protect humanity from the climate crisis, <https://www.amnesty.org/en/documents/pol30/3476/2021/en/>.